

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 4 листоп. 1950 р. : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

3. Слотвінська Н., Слобода Н. Особливості дистанційного кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки»*. 2023. С. 213–220.

Хоменко Вікторія Станіславівна,
здобувач вищої освіти Навчально-
наукового інституту права Державного
податкового університету
Науковий керівник:
доцент кафедри кримінального права
та процесу Навчально-наукового
інституту права Державного
податкового університету, кандидат
юридичних наук, доцент
Лопашук Дмитро Іванович

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України особливого значення набуває ефективне функціонування системи кримінальної юстиції. Запровадження воєнного стану спричинило необхідність внесення змін до кримінального процесуального законодавства з метою забезпечення безперервності здійснення досудового розслідування та судового провадження. Водночас важливим завданням держави залишається дотримання прав і свобод людини навіть в умовах особливого правового режиму [1, с. 1].

Однією з ключових особливостей здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану стало суттєве спрощення окремих процесуальних процедур та адаптація діяльності правоохоронних органів до надзвичайних умов. Після запровадження воєнного стану значна частина території України опинилася в зоні активних бойових дій або тимчасової окупації, що ускладнило роботу органів досудового розслідування,

прокуратури та судів. Через перебої з електропостачанням, пошкодження телекомунікаційних мереж, обмеження доступу до державних реєстрів та евакуацію працівників правоохоронних органів виникла необхідність оперативного внесення змін до кримінального процесуального законодавства. Саме тому законодавець передбачив спеціальні механізми здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану, які дозволяють забезпечити безперервність досудового розслідування навіть у надзвичайних обставинах [2, с. 1].

Відповідно до положень ст. 615 Кримінального процесуального кодексу України, у разі відсутності технічної можливості доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань рішення про початок досудового розслідування може прийматися слідчими або прокурором шляхом винесення відповідної постанови. Після відновлення доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомості про кримінальне правопорушення повинні бути невідкладно внесені до реєстру. Таке положення дозволило правоохоронним органам оперативно реагувати на кримінальні правопорушення навіть у випадках, коли доступ до електронних систем був неможливим через воєнні дії. Особливо актуальним це стало для прифронтових територій, де державні органи часто працювали в екстремальних умовах [3, с. 203].

Крім того, у невідкладних випадках події до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань законодавством передбачено можливість проведення огляду місця [4, с. 452]. Це пов'язано з тим, що під час бойових дій існує високий ризик швидкої втрати доказів, знищення слідів кримінального правопорушення або неможливості повторного доступу до місця події через загрозу життю та здоров'ю працівників правоохоронних органів. Наприклад, під час документування наслідків ракетних обстрілів, воєнних злочинів або диверсійних дій правоохоронці змушені діяти максимально швидко для збереження доказової бази. Саме тому законодавець дозволив проведення окремих слідчих дій ще до офіційної реєстрації кримінального провадження.

Важливо зазначити, що в умовах воєнного стану значно зросла кількість кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України. Зокрема, поширеними стали злочини, пов'язані з колабораційною діяльністю, державною зрадою, пособництвом державі-агресору, незаконним поширенням

інформації про переміщення Збройних Сил України, а також воєнні злочини. У зв'язку з цим органи досудового розслідування отримали додаткове навантаження, що також зумовило необхідність спрощення окремих процесуальних процедур і прискорення прийняття процесуальних рішень.

Водночас науковці та правозахисники акцентують, що навіть в умовах воєнного стану держава має дотримуватися основних принципів кримінального провадження, зокрема принципу законності, забезпечення права на захист, презумпції невинуватості та недоторканності прав людини. Надмірне спрощення кримінального процесу може створювати ризики зловживань з боку правоохоронних органів або призводити до порушення процесуальних гарантій учасників провадження. Саме тому важливим завданням законодавця залишається забезпечення балансу між ефективністю кримінального провадження в умовах війни та необхідністю дотримання прав і свобод людини.

Важливою особливістю є також розширення повноважень прокурора. Під час воєнного стану прокурор може виконувати окремі функції слідчого судді у випадках, коли суд не має можливості здійснювати правосуддя через бойові дії або окупацію території. Зокрема, прокурор має право ухвалювати рішення щодо проведення певних слідчих (розшукових) дій та застосування запобіжних заходів. Це дозволяє забезпечити безперервність кримінального провадження, однак водночас викликає дискусії щодо дотримання принципу судового контролю та гарантій прав людини [5, с. 67].

У період дії воєнного стану значно поширилося використання дистанційних технологій під час кримінального провадження. Судові засідання можуть проводитися в режимі відеоконференції, а процесуальні документи нерідко подаються в електронній формі. Такі нововведення сприяють оперативності судового розгляду та безпеці учасників процесу. Водночас на практиці виникають проблеми технічного забезпечення, стабільності зв'язку та забезпечення конфіденційності інформації.

Проте, попри складні умови, держава зобов'язана забезпечувати право особи на захист, справедливий суд і дотримання процесуальних строків. Тому обґрунтованою є тривога деяких науковців і практиків, які вважають, що надмірне спрощення процесуальних процедур може призвести до

порушення конституційних прав громадян. З огляду на це, важливого значення нині набуває застосування в національному судочинстві практик Європейського суду з прав людини та Верховного Суду щодо формування належних підходів до забезпечення співвідношення між інтересами державної безпеки та правами людини [6, с. 125].

Отже, здійснення кримінального провадження на період воєнного стану має низку особливостей, зумовлених необхідністю забезпечення ефективної роботи правоохоронної та судової системи в надзвичайних умовах. Запроваджені законодавчі зміни надали можливість адаптувати кримінальний процес до реалій воєнного часу, однак окремі положення потребують подальшого реформування для забезпечення належної рівноваги між інтересами держави та правами людини.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр?utm_source=chatgpt.com#n4178.

2. Процесуальні аспекти: проблемні питання досудового розслідування та судового провадження в умовах воєнного стану. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/aktyal_pytan1_kks/2024_06_11_konferencia_voen_stan?utm_source=chatgpt.com

3. Загородній Є. О. Початок кримінального провадження та подальше проведення окремих слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/338839/327090>.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 7 листоп. 2022 р. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2022. 516 с.

5. Чайка Р. А. Особливості законодавчого регулювання кримінального провадження в умовах воєнного стану. URL: <https://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/law/article/view/959/932>.

6. Потапов І. Ф. Здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: практика ЄСПЛ та Верховного Суду. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/325328/315278>.